

Dora Sečić, Kraljevska sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Razvoj i djelovanje srednjoeuropske knjižnice od 1874. do 1918. Lokve: Nacionalna i sveučilišna knjižnica — Benja, 2007.

Monografija dr. sc. Dore Sečić posvećena je Kraljevskoj sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu u razdoblju od njezina osnivanja 1874. do kraja Prvoga svjetskog rata 1918. godine. Autorica je utvrdila društvene i političke uvjete njezina osnivanja i djelovanja, objasnila njezinu specifičnu funkciju sveučilišne i istodobno nacionalne knjižnice, odredila njezin položaj u sklopu knjižnica u Austro-Ugarskoj Monarhiji, razinu uključenosti knjižničarske struke koja je u njoj razvijana u domete suvremene knjižničarske struke u svijetu i napose na srednjoeuropskom prostoru, te opisala organizaciju i djelovanje Knjižnice u obrađivanom razdoblju. Monografija započinje prikazom položaja sjeverne Hrvatske u Austro-Ugarskoj Monarhiji u uvjetima dualizma i ograničene hrvatske političke i gospodarske autonomije te upravne odvojenosti Dalmacije i Istre. Pritom je za monografiju posvećenu osnivanju i djelovanju sveučilišne knjižnice napose relevantno pitanje razvoja visokog školstva, odnosno osnivanja i djelovanja zagrebačkog sveučilišta. Prikaz stanja u znanstvenim knjižnicama i knjižničarstvu u Europi, napose u sveučilišnim knjižnicama u Austro-Ugarskoj i vodećoj Sveučilišnoj knjižnici u Beču, a zatim prikaz pruskog knjižničarstva koje je pred kraj 19. st. izradilo suvremene metode poslovanja znanstvenih knjižnica i obrade knjižne građe, referentni je okvir uz pomoć kojega je autorica mogla ocijeniti kvalitetu djelovanja novoosnovane znanstvene knjižnice koja je postala jedna od središnjih hrvatskih nacionalnih kulturnih institucija. Autorica prati organizaciju i djelovanje Kraljevske sveučilišne knjižnice od njezina osnivanja i prvobitnog smještaja na Gornjem gradu, a zatim i njezino djelovanje nakon preseljenja 1882. zajedno sa Sveučilištem u njegovu današnju zgradu pa do useljenja 1913. u novu zgradu na Marulićevu trgu, što je svaki put bilo popraćeno preustrojem knjižnice. U monografiji je napose, na osnovi dosad najvećim dijelom nekoristene građe, istraženo djelovanje prvog ravnatelja Ivana Kostrenčića, a zatim, od 1911., Velimira Deželića. Monografija donosi cjelovit, znanstveno utemeljen prikaz djelovanja današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u razdoblju od njezina osnivanja 1874. do 1918. godine, njezine uloge u razvoju knjižničarske struke u Hrvatskoj i položaja u sklopu znanstvenih knjižnica na srednjoeuropskim prostorima. Monografija je istodobno, u širem smislu, prilog poznavanju procesa stvaranja hrvatskih središnjih nacionalnih kulturnih i znanstvenih institucija u sklopu modernizacijskih procesa druge polovice 19. i početkom 20. stoljeća, koji su položili institucionalnu osnovicu suvremenoj hrvatskoj kulturi i znanosti. (Nikša Stančić)

Tinka Katić. Osnove organizacije informacija za staru knjigu. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.

Knjiga Tinke Katić Osnove organizacije informacija za staru knjigu važan je doprinos hrvatskom knjižničarstvu s više aspekata. Knjiga obrađuje temu organizacije informacija

za staru knjigu (1455. – 1850.), o kojoj je pisao manji broj hrvatskih stručnjaka čiji su radovi raspršeni po časopisima, zbornicima ili dijelovima knjiga (npr. Jurić, Katić, Horvat, Willer). Tema je postavljena u suodnos s velikim brojem djela relevantnih svjetski priznatih teoretičara i/ili praktičara, čime je otvorena mogućnosti daljnjim istraživanjima. Drugi je aspekt knjige upoznavanje čitatelja sa starom knjigom kao konceptom, njezinim pojavnim oblicima, životnim ciklusom ili sudbinom primjerka te njezinim korisnicima i njihovim potrebama, koje se bitno mijenjaju u internetskom okruženju knjižničnih kataloga i uz mogućnost pristupa bibliografskim podacima. Upravo je takvo okruženje prepoznato kao jedan od razloga analize postojećih pomagala za organizaciju informacija u smislu njihove preradbe prema drugačijim, suvremenim konceptualnim modelima – u konkretnom slučaju, relacijskom modelu entitet-odnos. Knjiga donosi analizu takva prijelaza s tradicionalnog pristupa opisu na novi pristup. Kada se već govori o svojstvima stare knjige, koja autorica izuzetno detaljno prikazuje, ne može se izbjeći naglašavanje važnosti razumijevanja tih svojstava koja izravno upućuju na analogna stanja suvremene digitalne knjige (izvorno digitalne ili dobivene procesom digitalizacije) i knjige na internetu. Te su analogije prepoznate kod nekih stranih, ali i domaćih autora (Katić i Klarin o modelu FRBR). Treći aspekt knjige vidljiv je u izrazito detaljnom, analitičkom pristupu problemu same organizacije informacija o staroj knjizi, tj. bibliografskoj kontroli. Taj je dio knjige posebno važan knjižničarima koji rade na (retrospektivnoj) katalogizaciji starih knjiga u svim vrstama knjižnica, ali i svima koji u arhivima i muzejima trebaju obraditi staru knjigu iz svojih fondova. Autoričin konstruktivan pristup tome problemu ne zanemaruje ni detaljan opis dokumenata koje je potrebno izraditi ili preuzeti iz stranih izvora kako bi se upotpunila bibliografska pomagala potrebna za suvremenu obradu stare knjige. Cijeli taj sklop problema predstavlja temelje za neki budući skupni katalog stare građe u baštinskim ustanovama ili nacionalnu bibliografiju za obrađivano vremensko razdoblje od 1455. do 1850. Zaključno, knjiga se može smatrati i neizostavnim priručnikom u sveučilišnoj nastavi iz područja bibliografske organizacije i kontrole, čime će se potaknuti bavljenje tom problematikom koja još uvijek nije dovoljno obrađena kako teorijski, tako i praktično. (Mirna Willer)

Jelena Lakuš, *Izdavačka i tiskarska djelatnost na dalmatinskom prostoru (Zadar, Split i Dubrovnik) u prvoj polovici 19. stoljeća (1815 – 1850.). Bibliografija monografskih i serijskih publikacija – građa. Split: Književni krug, 2005.*

Bibliografijom Jelene Lakuš obuhvaćena su izdanja objavljena između 1815. i 1850. godine u trima dalmatinskim tiskarskim središtima – Zadru, Splitu i Dubrovniku. Bibliografija je izrađena prema načelima Međunarodnoga standardnog bibliografskog opisa starih omeđenih publikacija (antikvarnih) – ISBD(A). Svaka bibliografska jedinica sadrži sljedeće elemente: ime i prezime autora, naslov, mjesto izdavanja

ili tiskanja, tiskara, godinu izdavanja ili tiskanja, broj stranica, format i napomene. Građa je prezentirana kronološki prema gradovima. Slijedom tog načela bibliografija je podijeljena u četiri dijela: Bibliografija monografskih i serijskih publikacija grada Zadra (1815. – 1850.), Bibliografija monografskih i serijskih publikacija grada Splita (1815. – 1850.), Bibliografija monografskih i serijskih publikacija grada Dubrovnika (1815. – 1850.) i Dodatak (u koji su uvrštene publikacije bez naznačenog mjesta izdanja). S obzirom da su bibliografske jedinice navedene prema gradsko-kronološkom ključu, za snalaženje u bibliografiji dragocjeni su Kazalo osobnih imena i Kazalo naslova. U uvodu je autorica uz razloge koji su je potaknuli na sastavljanje bibliografije dijelom izložila i svoje viđenje istraživanja povijesti knjige. Nije bezrezervno prihvatila dominantnu paradigmu koja istraživanje danas gradi oko čitatelja, već je naglasila i ulogu nakladnika, koji je uvijek djelovao i kao svojevrsni kulturni filter. Analizirala je i neke zadane okolnosti nakladničke djelatnosti u prvoj polovici 19. stoljeća, „vremenu na razmeđu prosvjetiteljskih, romantičarskih, liberalnih i nacionalnih strujanja” (str. 17), poput sustava pretplate, knjižnih posveta i sl. Posebice je važno upozorenje da je Dalmacijom 19. stoljeća dominirao svijet oralne kulture, a pisana riječ i dalje je bila povlastica manjine. Autorica nije ustuknula pred problemom višejezičnosti dalmatinskih elita. Naprotiv, navela je kako je „osnovna polazišna točka ovoga rada da se ne samo izdanja na hrvatskom nego i ona na talijanskom jeziku smatraju dijelom hrvatske duhovne i književne baštine” (str. 7). Tim je jezicima pridodala i izdanja na latinskom i njemačkom jeziku. Bibliografija pruža izniman uvid u podatke o jezičnoj strukturi dalmatinskih publikacija u prvoj polovici 19. stoljeća, zastupljenost žanrova, zastupljenost autora i tiskara, popularnost i čitanost određenih naslova (o čemu npr. svjedoče ponovljena izdanja), promjene broja objavljenih naslova prema godinama objavljivanja itd. (Zoran Velagić)

Aleksandar Stipčević, *Socijalna povijest knjige u Hrvata. Knjiga I. Srednji vijek (Od prvih početaka do glagoljskog prvotiska iz 1483. godine)*. Zagreb: Školska knjiga, 2004.

Aleksandar Stipčević, *Socijalna povijest knjige u Hrvata. Knjiga II., Od glagoljskog prvotiska (1483.) do hrvatskoga narodnog preporoda (1835.)*. Zagreb: Školska knjiga, 2005.

Socijalna povijest knjige u Hrvata strukturirana je kao klasična monografija moderne povijesti knjige formirane još 50-ih godina prošloga stoljeća, čiji je temeljni, a katkad i isključivi interes usmjeren propitkivanju društvene uloge knjige. Istraživanje povjesničara knjige nije usmjereno prema estetskoj vrijednosti teksta niti isključivo prema estetskoj vrijednosti proizvoda niti prema bibliografskim informacijama o djelu. Knjiga je praćena u njezinu „životnom krugu” od autora, preko prevoditelja ili urednika, cenzora, mecene ili sponzora, izdavača, slagara, tiskara, knjigoveže, knjižara, knjižničara, kritičara, čitatelja i povratnom informacijom nazad do autora.

Aleksandar Stipčević primjenjuje istu metodologiju, počinjući s proizvodnjom, u prvoj knjizi rukopisne, a u drugoj tiskane knjige. Teme koje obrađuje jesu pisari i skriptoriji, iluminatori, pisci pribor, mecene, cenzori, posvete, a kasnije tiskari, nakladnici, potom knjigoveže, uvezi, formati, naklade itd. Sljedeći je korak distribucija – trgovina knjigom, raspačavanje knjige, oblici prodaje, cijena, mogućnosti pretplate, nabavni kanali te naposljetku utjecaj tehnoloških inovacija na dostupnost, cijenu i distribuciju knjige. Slijede čitatelji: vlasnici knjiga, ex librisi, načini čitanja, žene i knjiga, puk i knjiga, knjiga i nadnaravno, knjiga i heretici, zabranjena knjiga, knjiške kletve, knjige i prisege nad njima, knjiga kao ukras i statusni simbol, posuđivanje, darivanje, krađe, uništavanje. Naposljetku nam autor daje uvid u knjižni fond određenog razdoblja i njegovu sudbinu. Piše o čuvanju knjiga, inventarima, gubicima, iznošenju knjiga iz Hrvatske (katkad iz plemenitih, katkad iz materijalnih, a katkad iz pljačkaških pobuda), spašavanjima, popravcima itd. Tim popisom nisu iscrpljene sve teme Socijalne povijesti knjige u Hrvata, no nabrojeno je dostatno da bi se ukazalo kako autor korak po korak obrađuje temeljne probleme vezane uz proizvodnju i društvenu funkciju knjige u hrvatskome srednjem i ranome novom vijeku. Dva do sada objavljena sveska Socijalne povijesti knjige u Hrvata jedina su sustavna i sintetička literatura u Hrvatskoj koja tu povijesnu problematiku promatra s kulturološkoga i sociološkog gledišta. Preostaje nam nadati se da će i treća knjiga Socijalne povijesti, u kojoj će biti obrađeno razdoblje od hrvatskoga narodnog preporoda nadalje, izaći uskoro. (Marijana Tomić)

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu 1607. – 2007. U povodu 400. obljetnice. (Ur. Aleksandar Stipčević). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2007.

Monografija objavljena prigodom proslave 400. obljetnice utemeljenja Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu opisuje nastanak, rad i današnje okružje djelovanja vodeće hrvatske knjižnice. Objavljena kao zbornik radova, monografija sadržava tekstove petnaest autora koji su prikazali povijest NSK-a, njegove zbirke i djelatnost. Josip Stipanov daje prikaz povijesti „knjižnice s gotovo četiristoljetnim neprekidnim djelovanjem”. Branko Tomečak piše o ostavštinama u sklopu knjižničkog fonda (Adama Baltazara Krčelića, Eleonore Patačić, Maksimilijana Vrhovca, Ivana Kukuljevića itd.), Ivan Kosić o starim rukopisima i knjigama pohranjenim u Zbirci rijetkosti, Irena Galić o Zbirci rukopisa (s posebnim naglaskom na autografe Adama Baltazara Krčelića, Bartula Kašića, Ljudevita Gaja itd.), a Tomislav Murati o hrvatskoj knjizi, s posebnim osvrtom na fond Croatica. Grafičku je zbirku predstavila Mikica Maštrović, Zbirku zemljopisnih karata i atlasa Mira Miletić Drder, Zbirku muzikalija i audiomaterijala Tatjana Mihalić, a Zbirku iseljeničkoga tiska Branko Hanž. Dio monografije o današnjim djelatnostima knjižnice započinje Slavko Harni prilogom o bibliografskom radu, opisujući četiri bibliografska programa od nacionalne važnosti, Davorka Pšenica prikazuje kulturnu

djelatnost NSK-a (izložbe, tribine, seminare, skupove i konferencije te međunarodnu suradnju), Irena Medić piše o zaštiti i pohrani knjižnične građe, a Daniela Živković o izdavačkoj djelatnosti. Marina Mihalić prikazuje odnos NSK-a prema korisnicima, a Vladimir Magić u posljednjem prilogu opisuje Metropolitansku knjižnicu, koja je kao zasebna institucija prostorno i funkcionalno vezana uz NSK. Popraćena brojnim reprodukcijama, monografija Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu 1607. – 2007. čitatelju pruža cjelovitu informaciju o razvoju i djelovanju krovne hrvatske knjižnične ustanove. (Zoran Velagić)

Marina Vinaj, *Tiskopisi XVI. stoljeća iz riznice Muzeja Slavonije u Osijeku. Katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije Osijek, 2007.*

Izložba Tiskopisi XVI. stoljeća iz riznice Muzeja Slavonije u Osijeku i katalog objavljen uz nju prezentiraju 94 knjige kroz koje je razotkriveno golemo blago Knjižnice Muzeja Slavonije u Osijeku. Knjige su „razvrstane po državama, unutar države abecedno po gradovima ... a unutar grada kronološki”. Takav se pristup pokazao dobrim jer je kompleksni materijal prikazan pregledno, a posjetiteljima/čitateljima omogućeno je jednostavnije snalaženje među građom. Kroz izložbu i katalog moguće je nazrijeti obrise onodobnoga europskog znanstvenog i kulturnog kanona, jer su prikazana djela klasika (npr. Aristotela, Herodota, Ezopa, Plutarha, Cicerona, Terencija, Polibija, Vergilija, Horacija), „modernih” talijanskih autora (npr. Giovannija Boccaccia) i djela autora iz 16. stoljeća (npr. Erazma Roterdamskog, Pietra Bemba, Onofria Panvinia). Naziru se i ondašnje temeljne suprotnosti: dominacija katoličkih naslova nije upitna (spomenimo tek *Missale Romanum* obitelji Giunti iz 1584., koja je moć stekla upravo zahvaljujući povlastici tiskanja vjerskih djela), ali u zbirci su i Philipp Melanchton (*Loci communes theologici* iz 1535.) i Matija Vlačić Ilirik (*Catalogus testium veritatis* iz 1562.). Dosegnute mogućnosti tiska reprezentira folio anatomski atlas *De corporis humani structura*, tiskan u Bazelu kod Frobenia 1583. s brojnim ilustracijama ljudskih tijela. Svijet profinjene dokolice ožvjljen je kroz djelo o šahu s ilustracijama igračkih pozicija i situacija biskupa i šahovskog majstora Ruja Lopeza de Segure iz 1584. Raskošni izvorni uvezi (najzanimljiviji je uvez djela Hieronymi Osorii Lusitani Silvensis in Algarbiis episcopi s oslikanim obrezima) izmjenjuju se s onima restauriranim u Središnjem laboratoriju za konzervaciju i restauraciju Hrvatskoga državnog arhiva, gdje je do otvorenja izložbe restaurirano petnaestak knjiga. Općem dojmu ljepote renesansne knjige pridonose brojni naslovi, a vrijednost katalogu daju i iscrpni bibliografski opisi iz kojih se iščitava sudbina svakog pojedinog prezentiranog djela. (Zoran Velagić)